

Перспективними напрямками подальших досліджень можуть бути:

- проведення більш широкого аналізу цієї проблеми (рівень тривожності можна пов'язати з рівнем агресивної поведінки);
- більш детально розглянути вплив зарубіжних анімаційних фільмів на рівень тривожності дітей, включаючи аналіз ідентифікації особистості.

Бібліографічні посилання

1. **Абраменкова В.** Дети и телевизионный экран / В. Абраменкова, А. Богатырева // Восп. шк. – 2006. – № 6. – С. 28–31.
2. **Гундарева И.** О последствиях восприятия телевизионной информации / И. Гундарева // Восп. шк. – 2005. – № 9. – С. 45–54.
3. **Допира А. И.** Воздействие экранного насилия на подрастающее поколение / А. И. Допира // Практична психологія та соціальна робота. – 2000. – № 8. – С. 7–8.
4. **Дрозд А.** Воспитание мультфильмами / А. Дрозд. – 2004. – № 50. – С. 8–9.
5. **Прихожан А. М.** Психология тревожности. Дошкольный и школьный возраст / А. М. Прихожан. – СПб.: Питер, 2007. – С. 172.
6. **Прихожан А. М.** Тревожность у детей и подростков: психологическая природа и возрастная динамика / А. М. Прихожан. – М., 2000. – 115 с.
7. **Северенчук Н.** Вплив анімаційних фільмів на розвиток психічних процесів дитини / Н. Северенчук // Психолог. – 2007 – № 4. – С. 17–21.
8. **Чорна Л.** Вплив сучасного телебачення на внутрішній світ і поведінку дитини / Л. Чорна // Психолог. – 2007. – № 4. – С. 22–25.
9. **Шульга И. И.** Педагогическая анимация в практике социального воздействия за рубежом / И. И. Шульга // Школьные технологии. – 2008. – № 3. – С. 134–136.

Надійшла до редколегії 28.03.2012 р.

УДК 159.923

Н. В. Грисенко, К. В. Смолярова

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ХАРАКТЕР ЗВ'ЯЗКУ ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ ТА ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Розглянуто основні положення щодо визначення феноменів перфекціонізму та особистісної зрілості. Наведено результати емпіричного дослідження особливостей взаємозв'язку між даними конструктами в юнацькому віці.

Ключові слова: перфекціонізм, рівні перфекціонізму, особистісна зрілість, пропріум рис особистості, юнацький вік.

Рассмотрены основные положения относительно определения феноменов перфекционизма и личностной зрелости. Приведены результаты эмпирического исследования особенностей взаимосвязи между данными конструктами в юношеском возрасте.

Ключевые слова: перфекционизм, уровни перфекционизма, личностная зрелость, проприум черт личности, юношеский возраст.

The basic provisions concerning the definition of the phenomena of perfectionism and personal maturity. The results of empirical studies of the relationship between these constructs in adolescence.

Key words: perfectionism, the levels of perfectionism, personal maturity, proprium personality traits, juvenile age.

Реалії буття сучасної людини характеризуються динамічністю та стрімкістю соціальних, економічних, політичних перетворень, необхідністю відповідати високим стандартам, які охоплюють майже усі аспекти життя людини та сприяють постійним змінам особистості та її поведінки. Активно розвиваючись, сучасне суспільство висуває значну кількість вимог до певних якостей та рис особистості, що сприятимуть її успішній та продуктивній життєдіяльності. Водночас високі вимоги до особистості зумовлюють, з одного боку, збільшення числа перфекціоністів – людей, що прагнуть досягати довершеності у будь-якій сфері життєдіяльності. З іншого боку, часто суперечливий характер таких вимог може сприяти появі численних негативних наслідків, що, у свою чергу, може призводити до дисгармонічного розвитку або деформації структури особистості перфекціоніста. Натомість, суспільство, що трансформується, вирішальною визнає роль суб'єкта, який є різнобічно та гармонійно розвиненим, має активну життєву позицію і є творцем власного життя, прагне до самопізнання, самореалізації, здатен здійснювати соціальні зміни, сприяти інноваціям, впливати на напрям суспільних перетворень. Таким суб'єктом є особистісно зріла людина.

Постановка проблеми. Сензитивність юнацького віку для становлення і розвитку особистісної зрілості та його самоцінність для всього подальшого життя та саморозвитку людини доведена в психологічних працях Б. Г. Ананьєва, Л. С. Виготського, Е. Еріксона, І. С. Кона, А. В. Мудрика та ін. І саме в юнацькому віці зростає ризик закріплення багатьох негативних перфекціоністських тенденцій. Теоретичний аналіз робіт вітчизняних та зарубіжних учених показує, що ідея можливості зв'язку феноменів перфекціонізму та особистісної зрілості імпліцитно існувала в психології, однак, незважаючи на багатоплановість психологічних досліджень у цих галузях наукового знання, як самостійна наукова проблема феномени особистісної зрілості та перфекціонізму не вивчались у взаємозв'язку. Саме тому набуває актуальності як в теоретичному, так і в практичному аспектах дослідження особливостей та характеру їх взаємодії в юнацькому віці.

Мета даної статті полягає в теоретичному аналізі та висвітленні результатів емпіричного дослідження характеру зв'язку перфекціонізму та особистісної зрілості в юнацькому віці.

Феномен перфекціонізму в останні десятиліття знаходиться у фокусі уваги численних зарубіжних та вітчизняних дослідників, теорія уявлень про перфекціонізм інтенсивно розробляється у таких напрямках: феноменологічні описи та уточнення поняття (А. Адлер, Дж. Барроу, Д. Бернс, К. Горні, А. Маслоу, С. Мур, М. Холендер); емпіричні дослідження конструкту, концептуалізація конструкту – розвиток уявлень про структуру, параметри та види перфекціонізму (М. Аддерхолд-Елліотт, І. А. Гуляс, К. Дебровський, В. Паркер, Т. Пієчовський, В. Роєделл, Л. Сільверман, Г. Л. Чепурна); операціоналізація поняття – створення валідних та надійних інструментів, що вимірюють перфекціонізм (Н. Г. Гаранян, Дж. Ешбі, Р. Слейні, Г. Флетт, Р. Фрост, П. Хьюїт); дослідження позитивних і негативних аспектів перфекціонізму (К. Отто, В. Паркер, Л. Сільверман, Дж. Стоєбер, Л. Тері-Шорт, Р. Шафран,); вивчення взаємозв'язку перфекціонізму з психопатологічними феноменами (Н. Г. Гаранян, А. Б. Холмогорова, Т. Ю. Юдєєва).

У сучасній психології перфекціонізм розуміється як особистісний конструкт, який полягає у прагненні досягати довершеності у різних сферах життєдіяльності (професійній діяльності, міжособистісних відносинах та ін.), доводити результати своєї діяльності до відповідності найвищим еталонам (інтелектуальним, моральним, етичним). Це високі особисті стандарти та виражена потреба у досконалості. Питання про конкретну структуру цього феномена залишається дискусійним [2; 4; 6; 11; 14], але наразі вироблено уявлення про перфекціонізм як саме про *багатомірний* особистісний конструкт, що має складну структуру та

включає, поряд з високими особистими стандартами, ряд когнітивних та інтерперсональних параметрів, одні з яких мають адаптивний потенціал, інші ж можуть призводити до дезадаптації особистості.

Найбільш дискусійним нині залишається питання щодо характеру впливу перфекціонізму на особистість, оскільки результати досліджень свідчать як про позитивні, так і про негативні його наслідки. Суперечливі дані щодо цього привели вчених до висновків про існування щонайменше двох видів перфекціонізму. Д. Хамачек (1978) був першим, хто запропонував розглядати нормальний (адаптивний) та невротичний (дезадаптивний) перфекціонізм. Незабаром за ним В. Паркер виокремив здоровий (пов'язаний із «сумлінністю» за моделлю «Великої п'ятірки») і нездоровий (пов'язаний з низькою самооцінкою) види перфекціонізму (В. Паркер, 1995) [7]. Пізніше у співавторстві з К. Адкінс (1985) він розрізнив пасивний перфекціонізм, який створює перешкоди діяльності (бездія), має у своїй основі тенденцію до відтягування дій, прокрастинації, що виникає через надмірну заклопотаність помилками, сумнівами у діях і поєднаний з високим ризиком суїцидальної поведінки, та активний, якому характерна тенденція до дії, в основі якої лежать високі стандарти, він стимулює до досягнень і не пов'язаний із суїцидальними намірами [2]. Дж. Ешбі та Р. Слейні (1995) виокремили адаптивний і дезадаптивний перфекціонізм [2], а дещо пізніше разом з Г. Оуенсом (1998), базуючись на біхевіоральній моделі «двоїстого процесу» (dual process model), вказали на існування позитивного перфекціонізму, який виконує функцію позитивного підкріплення, і негативного, який виконує функцію негативного підкріплення [1].

Перфекціонізм – явище багато в чому соціально детерміноване за своєю природою. (Дж. Джорман, Дж. Стоєбер) [2]. Вважається, що вирішальними у його виникненні виступають дві основні групи факторів: внутрішньопсихічні фактори і фактори сімейного виховання. Учені, розкриваючи інтерперсональну природу перфекціонізму (К. Хорні, Д. Хамачек), наголошують на тому, що взаємовідносини з батьками на ранніх етапах життя грають визначну роль у його розвитку та зазначають, що перфекціоністська орієнтація починає формуватися дуже рано, як правило ще в молодшому шкільному віці, а часом навіть раніше [1; 2]. Але більшість дослідників наголошують на тому, що саме юнацький вік є найбільш чутливим для закріплення як позитивних, адаптивних, так і невротичних, дезадаптивних параметрів перфекціонізму [2; 4; 14]. Існує низка досліджень, що висвітлюють особливості прояву як позитивних, так і негативних аспектів конструкту.

Зокрема, російською дослідницею І. І. Грачевою було встановлено, що надмірно високий та низький рівні перфекціонізму супроводжуються численними негативними проявами (внутрішньоособистісні конфлікти, порушення міжособистісної адаптації, труднощі в спілкуванні, коливання самооцінки, зниження продуктивності діяльності, невротизація особистості, уповільнення, застій особистісного розвитку та самовідчуження – у осіб з високим рівнем, та відповідно, низький рівень рефлексії та прагнення до саморозвитку, екстернальність, зовнішня мотивація, антисоціальні шляхи до самоствердження – у осіб з низьким рівнем) які можуть призводити до стагнації особистісного розвитку юнаків. Середній же рівень перфекціонізму асоційований з конструктивним прагненням до самореалізації, саморозвитку, високим рівнем рефлексії, орієнтованість на успіх, що робить позитивний внесок до структури особистісної зрілості [3–5].

У вітчизняній та зарубіжній науковій психологічній думці основними результатами розробки проблеми зрілої особистості та особистісної зрілості є такі положення: особистісно зріла людина відрізняється від просто дорослої певними якостями, наявність яких не обумовлюється хронологічним віком (В. Р. Манукян, Л. П. Овсянецька, Дж. Стівенс, О. В. Хухлаєва); зріла особистість розглядається через її протиставлення особистості егоїстичній, невротичній, інфантильній

(К. О. Абульханова-Славська, Л. І. Анциферова); зріла особистість характеризується здатністю до створення себе, самооб'єктивації, саморозвитку, відповідальності за власне життя, усвідомлення і ствердження у вчинках своєї життєвої позиції (Л. І. Анциферова, Г. Олпорт, В. А. Роменець, В. Франкл та ін.); особистісне в особистості виділяється через розрізнення показників особистісної зрілості та особистісного зростання (Д. О. Леонтьєв); особистісна зрілість є виявом особистісного потенціалу та критерієм особистісного зростання людини (Д. О. Леонтьєв); самоактуалізація і трансценденція визначаються головними засадами побудови концепції особистісної зрілості (Н. В. Бордовська, А. О. Реан); розвиток зрілості особистості може визначатися рівнем самоприйняття (В. В. Столін), розвитком уявлень про себе, вдосконаленням образу «Я» (Г. Л. Ісуріна); особистісна зрілість окреслюється через виділення психологічних рис зрілої особистості (Л. П. Овсянецька, Л. В. Потапчук, О. С. Штепа) [7–10].

Серед сучасних концепцій зрілої особистості: П. Коста і Р. Мак-Крає (1961), Ю. З. Гільбух (1994), Н. В. Бордовська і А. О. Реан (2000) Л. В. Потапчук (2001) та ін., найбільш повною та актуальною сьогодні ми вважаємо нову диспозиційну модель особистісної зрілості української дослідниці О. С. Штепи (2004). Вона визначає *особистісну зрілість* як динамічну особистісну структуру, що детермінується певними механізмами, а її змістом є риси, які взаємоактивують одна одну. Дослідницею було розроблено поняття *пропріуму* як динамічного центру особистості, що складається з рис, які охоплюють ті сторони особистості, що сприймаються особою як важливі для відчуття самоїдентичності та самоповаги. Рисам пропріуму підпорядковані емоції та почуття, які керують повсякденною діяльністю людини, а також характеризують домінуючі типи поведінки. Пропріум відображає ту властивість людської природи, яка розвивається, створює її позитивною [13].

Реалізація зрілою особистістю власного пропріуму виявляється у таких його рисах, як синергічність, автономність, контактність, самоприйняття, креативність, децентрація, відповідальність, глибинність переживань, життєва філософія. Перші п'ять рис на думку О. С. Штепи є яскравою ознакою особистості, що самоактуалізується, проте, лише за достатньої вираженості наступних рис можна говорити саме про зрілу особистість [13].

Ми вважаємо доцільним розглядати феномен особистісної зрілості відповідно до гуманістичної парадигми, у якій саморозвиток особистості є аксіоматичним, а зріла особистість є суб'єктом, що здатний до самовизначення, самоприйняття, саморозвитку і самореалізації. Метою прагнення до самореалізації визначають моральне самовдосконалення, інтелектуальне зростання, естетичний розвиток (К. О. Абульханова-Славська, Л. П. Овсянецька, П. М. Якобсон). Ті ж самі цілі ставить перед собою суб'єкт, який прагне досягнення досконалості – доводити результати своєї діяльності до відповідності найвищим інтелектуальним, моральним, етичним стандартам [6; 8; 13].

Дослідники зазначають, що юнацький вік є чутливим періодом для завершення формування та становлення особистості. Саме в цьому віці є актуальною потреба самопізнання, саморозвитку, самовдосконалення, самоактуалізації, та, насамперед, самореалізації, що надає особистості можливість здійснення потенціалу власного Я [11]. Ученими доведено, що риси особистісної зрілості наявні у пропріумі особистості в юнацькому віці. Підтвердженням цьому слугують такі положення. По-перше, в юнацькому віці остаточно відбувається формування егоїдентичності – сукупності уявлень особистості про себе, які дають можливість відчувати свою унікальність і автентичність, що виявляється через Я-концепцію (Е. Еріксон) [7]. По-друге, авторами обґрунтована значущість рис пропріуму особистісної зрілості для егоїдентичності особистості та відповідність статусу досягнутої егоїдентичності оптимальним показникам особистісної зрілості [12]. По-

третє, особистісна зрілість як результат формування особистості характеризується як психологічне новоутворення, що завершує юнацький і відкриває зрілий період життя людини та являє собою пропріум, важливий для его-ідентичності особистості [13]. Вважається, що зрілість в юнацькому віці тісно пов'язана з особистісною трансформацією, чіткістю Я-концепції та, передусім, із саморозумінням, що є однією з головних детермінант особистісної зрілості у цьому віці. Саморозуміння юнаків тісно пов'язане з самоприйняттям, яке передбачає безоцінкове позитивне ставлення до себе, незважаючи на свої вади. Автори вказують, що зріла людина демонструє самоприйняття (Г. Олпорт), що визначається як відмова від оцінювання своєї внутрішньої цінності за зовнішніми досягненнями або під впливом оцінки інших. Особистісно зріла людина характеризується як така, що відчуває внутрішню цілісність, самоцінність, уміє бути різною і в той же час бути самою собою, є гармонійною і неконфліктною, оскільки вона не схильна до поляризації думок або якостей, а вміє знаходити взаємопов'язаність суперечностей, за рахунок змістовності внутрішнього світу, життєвого досвіду, що сформувався внаслідок конструктивно пережитих конфліктів. Така людина має гармонійні уявлення щодо самої себе, бо уміє визнавати співмірність власних сильних і слабких (дефіцитарних) сторін, розуміє відносність власних успіхів, і, водночас, не центрується на невдачах, тому має високу самооцінку, усвідомлюючи свої недоліки і невідповідності до ідеалу, не відчуває при цьому надмірне почуття провини, тривоги чи сорому, не виявляє надкритичність до своїх вад, не ставить за мету дотримуватися виконання жорстких умов та вимог, щоб бути щасливою (А. Маслоу, Г. Олпорт) [7; 13].

Особи ж з високим рівнем перфекціонізму, як зазначалось вище, схильні визначати власну цінність виключно в термінах досягнень і продуктивності, тобто за зовнішніми досягненнями, нівелюючи внутрішню самоцінність, що призводить до оцінювання себе в термінах нестійкої самооцінки. Їм властиве конфліктне світосприймання, що загострює несумісність протилежностей і робить з них суперечності, які зумовлюють дихотомічну оцінку результату діяльності у вигляді поляризованого мислення (мислення в термінах «все або нічого») та негативного селектування (схильність фіксуватися на невдачах при вибірковій сліпоті до власних досягнень та успіхів). Такі особи характеризуються надмірним рівнем самокритичності та самоконтролю, які можуть переходити до надсильного самозвинувачення, що унеможлиблює прийняття власних недоліків та невдач, ускладнює успішну адаптацію особистості призводить до зниження продуктивності діяльності, невротизації особистості та стагнації особистісного розвитку.

Зріла особистість характеризується готовністю (поєднання прагнення і здатності) до самореалізації, яка, у свою чергу, є способом її життєдіяльності, постійного самовдосконалення, реалізації свого потенціалу, здатна до рефлексії досвіду і внутрішнього світу (В. О. Татенко), живе у гармонії з власною філософією життя (Г. Олпорт), яка забезпечує самоцінність особистості [7; 13].

Юнакам із середнім рівнем перфекціонізму властивий високий рівень рефлексії, виражене прагнення до саморозвитку, самореалізації через соціально прийнятні шляхи самоствердження, позитивна «Я-концепція», виражена мотивація досягнення успіху, саморозуміння та самоприйняття, які вважаються одними із найважливіших факторів, що позитивно і конструктивно впливають на розвиток особистісної зрілості та водночас є характеристиками помірного, середнього рівня перфекціонізму.

Взаємоактивація рис пропріуму створює в особистості потребу у самопізнанні, саморозумінні та реалізації свого потенціалу у діяльності, забезпечує продуктивну переробку життєвого досвіду, подолання внутрішньоособистісних конфліктів та успішний процес психологічно-соціальної адаптації. Якщо взаємоактивація рис пропріуму порушується, особистість може виявляти надмірну само-

критичність та самозвинувачення, приписувати всі причини власних неуспіхів лише собі, виявляти конформність (приспособування людиною власних поведінки і думок до устрою певної соціальної групи), яку розглядають як вияв інфантильності особистості. До того ж особа може ставити жорсткі умови, лише за виконання яких можливо жити повноцінним і щасливим життям, а це призводить до зростання негативних переживань через внутрішній і зовнішній тиск, невротичних реакцій та загальної невротизації особистості.

Юнаки з низьким рівнем перфекціонізму не схильні до рефлексії, жорсткого самоконтролю, слабо орієнтовані на саморозвиток, не самокритичні, у поведінці переважають унікаючі копінг-стратегії та виражена мотивація уникнення, у них домінує зовнішній локус контролю, мотивованість іззовні при нестачі внутрішньої мотивації, демонструють низький рівень морального розвитку та схильні реалізувати антисоціальні шляхи самоствердження. Поведінку людини з низьким рівнем перфекціонізму можна охарактеризувати як подібну до конформної поведінки, оскільки особа пристосовує свою поведінку до очікувань та вимог оточуючих, і не відчуває при цьому внутрішньо-детермінованої потреби у самовдосконаленні. Те, що вони не мають внутрішнього прагнення до саморозвитку, самовдосконалення, пасивно реалізують нав'язані оточуючими моделі поведінки, переважно демонструють унікаючу поведінку, а їх активність загалом детермінується зовнішніми впливами – все це створює негативне підґрунтя для розвитку особистісної зрілості. Якість, що притаманні особам з низьким рівнем перфекціонізму, за своїми характеристиками, водночас, виступають недорозвиненими рисами пропріуму, що ускладнює їх повноцінну взаємоактивацію та, у результаті, – розвиток особистісної зрілості.

Вважається, що в результаті низької взаємоактивації рис пропріуму особистісної зрілості може бути деформована або зруйнована його структура. Це може призвести до негативної зміни, у ході якої людина не зможе подолати суперечності сторін внутрішнього конфлікту. Вірогідно, що означеним чинником може виступати такий особистісний конструкт, як перфекціонізм. Окремі дослідники (К. Отто, В. Паркер, Дж. Стоєбер, Л. Тері-Шорт) зазначають, що перфекціонізм є невід'ємним елементом розвитку особистості, але, набуваючи надмірного вираження, може перетворюватися на дезадаптивну рису, що може призводити до деформації структури (пропріуму) особистісної зрілості та, як наслідок, стагнації особистісного розвитку. Водночас недостатній рівень розвитку перфекціонізму супроводжується недостатньо або непропорційно розвиненими структурами особистості, що може негативно впливати на динаміку взаємоактивації рис пропріуму, що знижує рівень особистісної зрілості. Середній же рівень перфекціонізму асоційований із конструктивним прагненням досягнень та численними позитивними якостями, які роблять позитивний внесок у розвиток особистісної зрілості [2].

Таким чином, засновуючись на теоретичному аналізі, нами було зроблено припущення, що кожен з трьох рівнів перфекціонізму: високий середній та низький, характеризується певним рівнем особистісної зрілості – середнім, високим та низьким відповідно. Це вказує на можливий нелінійний характер зв'язку між конструктами, наявність якого було перевірено в ході емпіричного дослідження.

Метод.

Досліджувані: у дослідженні брали участь студенти віком 20–23 роки, четвертого та п'ятого курсів факультетів непсихологічного профілю (менеджменту, маркетингу та ін.) вищих навчальних закладів НГУ та НМетАУ. Загальна кількість досліджуваних у вибірці складає 40 осіб, серед яких 17 чоловіків та 23 жінки.

Матеріал: для реалізації мети та завдань емпіричного дослідження нами були використані такі методики: 1) Опитувальник «Багатомірна шкала перфекціонізму П. Хьюїта, Г. Флета» в адаптації І. І. Грачової (2006) – для діагностики загального рівня перфекціонізму. В основу методики покладена об'єктна спрямова-

ність перфекціонізму та вимірюються такі параметри конструктору (відповідно шкали опитувальника): «Я-адресований», «адресований іншим» та «соціально приписуваний» перфекціонізм і, на основі показників за трьома шкалами, обчислюється загальний рівень перфекціонізму [3]. 2) «Опитувальник особистісної зрілості О. С. Штепи» (2004) – для діагностики рівня особистісної зрілості та для визначення ступеня її вираженості за окремими параметрами [13].

Процедура: досліджувані заповнювали опитувальники в індивідуальному порядку у присутності помічників дослідників для з'ясування можливих запитань.

Результати. Для перевірки припущення про наявність нелінійного характеру зв'язку між рівнем перфекціонізму та рівнем особистісної зрілості нами був використаний Н-критерій Краскела-Уолліса, який, на статистичному рівні виявляючи відмінності особистісної зрілості між групами людей з низьким, середнім і високим рівнем перфекціонізму, показує нам характер нелінійних зв'язків між цими двома конструкторами. Результати наведено у табл. 1.

Як видно з табл. 1, середні значення особистісної зрілості в групі досліджуваних з середнім рівнем перфекціонізму вищі, ніж у досліджуваних з низьким та високим рівнем перфекціонізму, що цілком узгоджується із вищенаведеними теоретичними даними. Також слід відмітити, що особи з високим рівнем перфекціонізму мають відносно більш високі середні значення за загальним показником особистісної зрілості, ніж особи з низьким рівнем перфекціонізму.

Таблиця 1

Встановлення розбіжностей у показниках особистісної зрілості між групами з високим, середнім та низьким рівнем перфекціонізму

Показники	Середні показники досліджуваних			Показники Н-критерію Краскела – Уолліса
	у групі осіб з низьким рівнем перфекціонізму	у групі осіб з середнім рівнем перфекціонізму	у групі осіб з високим рівнем перфекціонізму	
<i>Синергічність</i>	4	8	6	6,4*
Автономність	6	8	7	3,8
Контактність	6	7	5	2,9
<i>Самоприйняття</i>	5	8	4	6,8*
Креативність	6	6	6	1,1
Толерантність	5	7	5	3,1
Відповідальність	4	6	5	4,1
Глибинність переживань	6	7	6	3,7
Децентрація	5	7	6	3,2
<i>Життєва філософія</i>	4	7	5	6,2*
<i>Середні значення загального рівня особистісної зрілості</i>	4,9	8,4	6,2	6,1*

* – статистично значущі розбіжності на рівні $p \leq 0,05$.

Аналізуючи показники особистісної зрілості у юнаків з різними рівнями перфекціонізму можна побачити, що рівень особистісної зрілості зростає до певного рівня перфекціонізму, після чого починає знижуватися (рис. 1). Згідно з даними, наведеними у літературі, можна припустити, що це відбувається через набуття особистістю невротичних, дезадаптивних якостей при надмірно вираженому прагненні довершеності. Водночас, особам із низьким рівнем перфекціонізму притаманні характеристики, які можуть негативно впливати на динаміку взаємоактивації рис пропріуму. В обох випадках наслідком може виступати зниження рівня та стагнація особистісного розвитку. Середній рівень же перфекціонізму характеризується якос-

тями, що позитивно впливають на розвиток особистісної зрілості, тому група юнаків із середнім рівнем перфекціонізму має більш високі показники рівня особистісної зрілості, ніж юнаки у групах з високим та низьким рівнями перфекціонізму.

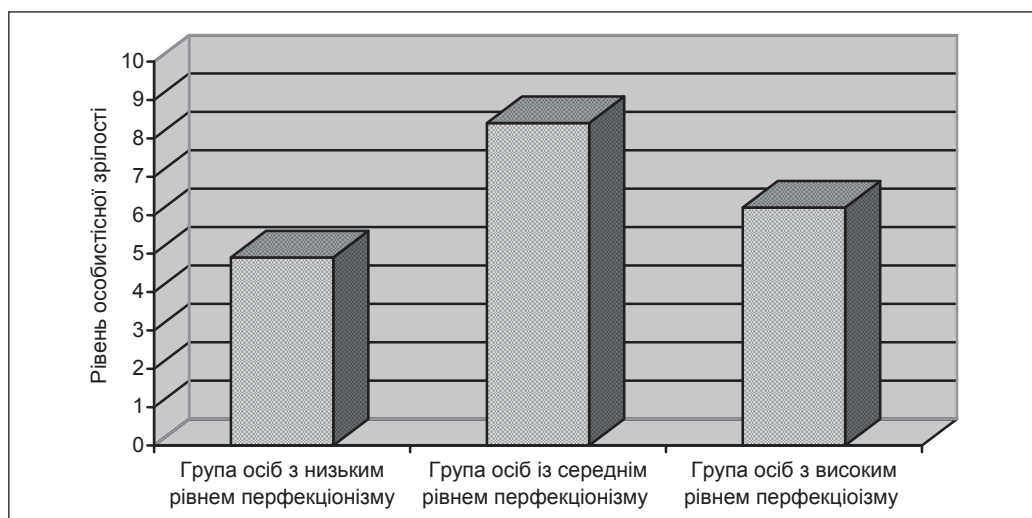

Рис. 1. Показники середніх значень особистісної зрілості у групах з різним рівнем перфекціонізму

Отже, отримані результати є підтвердженням гіпотези про нелінійний характер зв'язку між рівнем перфекціонізму та рівнем особистісної зрілості.

Також, у ході емпіричного дослідження, нелінійний характер зв'язку було виявлено між загальним рівнем перфекціонізму та окремими рисами пропріуму особистісної зрілості: самоприйняття, синергічність, життєва філософія. Як зазначає О. С. Штепа, дані риси входять, входять до п'ятірки рис, які є головними у пропріумі особистості юнаків і позитивно впливають на взаємоактивацію рис пропріуму, що сприяє набуттю високого рівня особистісної зрілості.

Таким чином, особи з середнім рівнем перфекціонізму мають більш високі показники рівня розвитку таких рис пропріуму, як самоприйняття, синергічність, життєва філософія. Така людина є гармонійною і неконфліктною, незважаючи на свої недоліки, її ставлення до себе носить безоцінковий, позитивний характер, вона розуміє межі своїх можливостей, цілісно та позитивно сприймає світ і людей, бо розуміє взаємопов'язаність суперечностей за рахунок змістовності внутрішнього світу, життєвого досвіду, що сформувався внаслідок конструктивно пережитих конфліктів.

Натомість, особам із високим рівнем перфекціонізму притаманний більш високий у порівнянні з групою осіб з низьким рівнем, але все-таки недостатній розвиток зазначених рис особистісної зрілості. У такої людини відсутня внутрішня єдність, гармонійність, їй характерне конфліктне сприйняття оточуючого світу, що виражається в поляризації думок або якостей, бо вона не вміє знаходити взаємопов'язаність суперечностей, схильна до оцінювання своєї внутрішньої цінності за зовнішніми досягненнями або під впливом оцінки інших.

Висновки. Проведене дослідження дозволило на статистично значущому рівні підтвердити існування нелінійного характеру зв'язку між рівнем перфекціонізму та особистісною зрілістю в юнацькому віці: серед трьох рівнів перфекціонізму – високий рівень особистісної зрілості мають юнаки з середнім рівнем перфекціонізму, середній – юнаки з високим рівнем перфекціонізму та низький рівень особистісної

зрілості – юнаки з низьким рівнем перфекціонізму. Також було доведено нелінійний характер зв'язку між рівнем особистісної зрілості та такими рисами пропріуму особистісної зрілості: самоприйняття, синергічність, життєва філософія.

Перспективами подальшої розробки обраної проблематики є більш детальний розгляд структури перфекціонізму і дослідження характеру та особливостей зв'язку між окремими параметрами перфекціонізму та рисами особистісної зрілості; а також, при умовах збільшення вибірки дослідження виявити вікові, гендерні, статеві особливості прояву перфекціонізму та особистісної зрілості людини; розширення методичного інструментарію дослідження обраної проблематики, а саме дослідити такі феномени як самоактуалізація, самооцінка, рівень домагань, самовідношення тощо та їх роль у становленні особистісної зрілості та зниженні негативних наслідків перфекціонізму.

Бібліографічні посилання

1. **Гаранян Н. Г.** Психологические модели перфекционизма / Н. Г. Гаранян // Вопросы психологии. – 2009. – № 5. – С. 74–84.
2. **Гаранян Н. Г.** Перфекционизм и психические расстройства (обзор зарубежных эмпирических исследований) / Н. Г. Гаранян // Терапия психических расстройств. – 2006. – № 1. – С. 23–31.
3. **Грачева И. И.** Адаптация методики «Многомерная шкала перфекционизма» П. Хьюитта и Г. Флетта / И. И. Грачева // Психологический журнал. – 2006. – Т. 26, № 6. – С. 73–89.
4. **Грачева И. И.** Уровень перфекционизма и содержание идеалов подростков / И. И. Грачева // Психологические исследования личности : сб. работ молодых ученых / отв. редактор Е. А. Чудина. – М. : Изд-во ИП РАН, 2005. – С. 16–36.
5. **Гуляс І. А.** Перфекціоністські настанови як чинник професійної готовності майбутніх практичних психологів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / І. А. Гуляс. – Івано-Франківськ, 2007. – 23 с.
6. **Ильин Е. П.** Работа и личность: трудоголизм, перфекционизм, лень / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2011. – 224 с.
7. **Леонтьев Д. А.** Личностная зрелость как опосредствование личностного роста / Д. А. Леонтьев // Культурно-историческая психология развития / под ред. И. А. Петуховой. – М. : Смысл, 2001. – С. 154–161.
8. **Овсянецька Л. П.** До питання про психологічні критерії зрілої особистості / Л. П. Овсянецька // Актуальні проблеми психології. – К. : Ін-т психології Г. С. Костюка АПН України, 2001. – Т. 1, ч. 2 : Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія. – С. 105–110.
9. **Потапчук Л. М.** Психологічні особливості становлення особистісної зрілості старшокласників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Л. М. Потапчук. – Луцьк, 2001. – 20 с.
10. **Реан А. А.** Акмеология личности / А. А. Реан // Психологический журнал. – 2000. – Т. 21, № 3. – С. 88–95.
11. **Чепурна Г. Л.** Перфекціонізм як чинник соціальної активності молоді / Г. Л. Чепурна // Вісник Чернігів. держ. пед. ун-ту. Сер. Психологічні науки. – Чернігів, 2009. – Вип. 74. – С. 172–177.
12. **Шляпникова И. А.** Взаимосвязь эго-идентичности и личностной зрелости : дис. ... на соискание науч. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии» / Шляпникова Ирина Андреевна. – Челябинск, 2010. – 201 с.
13. **Штепа О. С.** Особистісна зрілість: Модель. Опитувальник. Тренінг : моногр. / О. С. Штепа. – Л. : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. – 232 с.
14. **Ясная В. А.** Перфекционизм: история изучения и современное состояние проблемы / В. А. Ясная, С. Е. Ениколопов // Вопросы психологии. – 2007. – № 4. – С. 157–167.

Надійшла до редколегії 17.05.2012 р.